

Laryn

Laryng- och gloss-
ektomerades tidning

N:r 4/90

LARYNGFÖRBUNDET

- . . . är huvudman i Cancerfonden, Riksföreningen mot cancer
- . . . tillhör Handikappförbundens Centralkommitté (HCK)
- . . . finansieras genom medlemsavgifter och anslag från Statens handikappråd
- . . . värnar om laryng-, hemi- och glossektomerade medlemmar
- . . . arbetar för lika rätt till behandling, vård, rehabilitering och för en social trygghet
- . . . har lokalföreningar inom landet
- . . . har kontakter med motsvarande förbund i utlandet
- . . . har förtroendeanslutna läkare, tandläkare, logoped, kuratorer och dietister

Lokalföreningarnas kontakter

Eskilstuna:	Per Lindell, Brogatan 11, 2 tr, 644 00 Torshälla, Tel 016-35 51 35
Falun:	Holger Andersson, Rådmanvägen 27, 791 54 Falun, Tel 023-160 95
Gävle:	Siv Baglien, Oxtorget 1 B ⁿ , 826 00 Söderhamn, Tel 0270-164 59
Göteborg:	Eric Hermansson, Gitarrg. 1, 421 41 Västra Frölunda, Tel 031-47 87 63
Halmstad:	Bertil Andersson, Strandgatan 24, 302 46 Halmstad, Tel 035-12 28 13
Linköping:	Nils Björk, Mårdstigen 4, 590 30 Borensberg, Tel 0141-410 46
Lund:	Erik Ohlson, Tordönsvägen 4 L, 222 27 Lund, Tel 046-13 14 05
Stockholm:	Göran Welin-Berger, Östgötagatan 61, 116 38 Stockholm, Tel 08-43 46 44
Uppsala:	Sven Eriksson, Ekbacken, Löt, 740 11 Länna, Tel 0174-220 84
Västerås:	Anna-Greta Andersson, Tryffelvägen 16, 725 41 Västerås, Tel 021-525 23
Örebro:	Bertil Lindström, Ekeberg, 716 92 Fjugesta, Tel 019-914 40

Sista manusdag för nästa nr är 1 febr. 1991.

Laryngförbundets kansli

Kanslichef: Elise Lindqvist
 Besöksadress:
 Reimersholmsg. 9,
 Box 9514, 102 74 Stockholm.
 Tel 08-58 58 07, 58 58 09,
 Texttelefon 08-58 58 09
 Telefax 08-668 49 30
 Postgiro 85 17 54-2
 Bankgiro: 5703-3373
 Konsulent- och
 radiohjälpsekreterare:
 Helena Nylén-Bystedt
 08-58 53 33
 Kansliet öppet:
 Måndag-fredag
 08.00-12.00, 13.00-15.00.
 Övriga tider autom. telefon-
 svarare på 08-58 58 07
 08-58 53 33

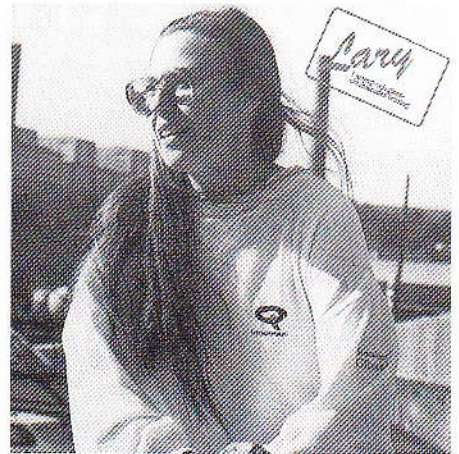
Konsulenter:
 Malmö: Gull-Britt Mårtensson,
 Fosievägen 29 B,
 214 31 Malmö.
 Tel 040-92 43 42
 Stockholm: Inga Gustafsson,
 Wollmar Yxkullsgatan 19,
 Tel 08-84 90 29
 Russinvägen 87, 123 59 Farsta,
 Tel 604 36 94.

Lary

årgång 18, nr 4/1990

Ansvarig utgivare och redaktör:
Elof BystedtRed.kommitté:
Elof Bystedt
Lars Olov PaulssonUtgiven av
LARYNGFÖRBUNDET
Tryckt hos
Enskede Offset
Redigering:
Stockholmskonsult**Förbundets kontakter:**Förbundsordförande:
Elof Bystedt, Tors väg 6,
145 71 Norsborg.
Tel 0753-717 88.Kassaförvaltare: Bo Persson, Övre
Hantverksgatan 20 A,
831 36 Östersund.
Tel 063-12 30 41.*Lary*är en tidskrift för *laryngektome-
rade* – de som fått struphuvudet bort-
opererat*hemilaryngektomerade* – de som fått
ena stämbandets bortopererat*glossektomerade* – de som fått delar
av eller hela tungan bortopererad. Om-
fattar även andra operationer i mun-
hålan.**OMSLAGSBILD I:**

På vårt omslag denna gång möter du Rigmor Strandberg. För alla de som var med på vår stora dramatenkväll är hon redan bekant. Och alla skall veta att vi nu gärna och hjärtligt tackar henne för insatserna just inför och under dramatenkvällen. Det var nämligen Rigmor som hela tiden var en primus motor – med go! Tack för gott och uppskattat jobb.

OMSLAGSBILD II:

En delikat fråga: Varför blev det sådant enormt sug efter Laryngförbundets kampanjtröjor? Berodde det på mannekänginsatserna av Helena Nylén-Bystedt, som fanns på förra numrets omslag. Eller...

Strunt samma – tröjorna försvann fortare än kvickt och många kom för sent och blev utan.

Tack till Laryngförbundet

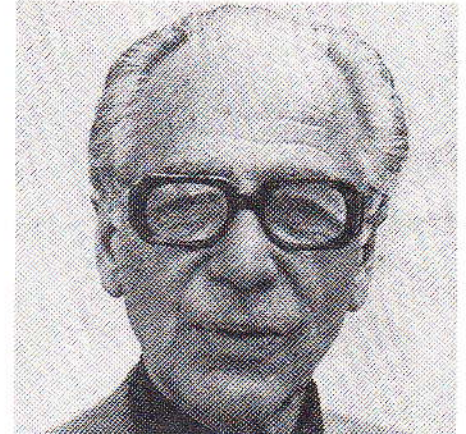
Jag var enda svenska logoped som deltog i den europeiska kongressen för laryngektomerade i Amsterdam i början av september i år. Den gav mig många nya och nyttiga kunskaper om rehabiliteringen av laryngektomerade, såväl tekniska som praktiska, och idéer om framtida möjligt nytänkande inom området.

Jag vill med dessa rader framföra mitt varma tack till Laryngförbundet för det bidrag jag erhöll för deltagandet i kongressen.

Med vänlig hälsning
 Gunilla Beling
 Leg logoped

Sven Aspling om reformarbetet

Före socialministern Sven Aspling (1962–1976) var grundaren av statens handikappråd. I ett anförande den 21 november 1985 vid Stockholms läns STROKE-förenings Öppna Hus berättade Sven Aspling om reformarbetet under den tid han var socialminister och om handikapprörelsens framväxt och betydelse.

Kunskap om det förflutna är en viktig förutsättning för att förstå och kunna påverka nutid och framtid. Den regeln gäller i hög grad utvecklingen på handikappområdet.

Ända in på vårt sekel levde stora grupper av egendomslösa, fattiga, sjuka, gamla och barn under utomordentligt svåra sociala förhållanden. Handikappade, som med den tidens språkbruk och betraktelsesätt benämndes blinda, vanföra, lytta och efterblivna, hade det allra svårast.

Socialpolitikens historia i vårt land är historien om hur vi steg för steg förvandlat ett gammalt fattigsamhälle till ett välfärdssamhälle. Denna utveckling grundar sig inte bara på väsentligt förbättrade ekonomiska förhållanden, utan också på en radikalt förändrad syn på människornas rättigheter och samhällets ansvar för att säkerställa de enskilda människornas grundläggande krav på social och ekonomisk trygghet.

■ En protest mot samhället

Handikapprörelsen är på sitt sätt både gammal och ung. De första föreningarna bildades redan under förra århundradet. De skapades i protest mot samhällets likgiltighet och människornas bristande förståelse. De växte fram genom ett tålmodigt arbete av de handikappade själva. Verksamheten utvecklades från inbördes hjälp till ett växande inflytande i samhällslivet.

Genom ett hängivet och uppoffrande arbete har de handikappade själva byggt upp sina organisationer, som i dag blivit en verksam och betydelsefull kraft i vårt samhälle.

1960-talet innebar ett stort genombrott för handikapprörelsen – längre tillbaka i tiden ligger inte de mera genomgripande förändringarna på detta viktiga organisatoriska område.

Det finns idag närmare 30 riksföreningar, med över 1 500 grundorgani-

sationer och över 400 000 enskilda medlemmar. År 1942 bildades Handikappförbundens Centralkommitté (HCK) eller rättare sagt dess föregångare som nu omsluter 25 förbund med närmare 350 000 medlemmar.

De Handikappades Riksförbund (DHR) bildades 1923 och har idag omkring 50 000 medlemmar.

Även om handikappförbunden varierar i storlek har de alla ett gemensamt: **en unik kunskap om sina gruppers problem och behov.** Utifrån denna sakkunskap företräder de sina gruppers intressen, men också helheten, den samlade handikapprörelsen.

■ Medvetenheten ökar

Vi har blivit allt mer medvetna om att stora grupper av människor på grund av skador och sjukdom befinner sig i en ofta svår och eftersatt situation i förhållande till andra.

Själva ordet handikapp är inte nytt – det fördes över från idrotten – men som socialpolitiskt begrepp är det på sitt sätt nytt och betecknar idag människor som av fysiska och psykiska skäl har mera betydande svårigheter i sin dagliga livsföring.

Vad vi här har upplevt under några korta årtionden är av grundläggande betydelse för hela vår syn på handikappfrågorna.

Avgörande för denna förändring har handikapprörelsens insatser varit. Vi har lärt oss att inse att handikappfrågorna berör alla människor och att deras lösning förutsätter omfattande insatser på samhällslivets olika områden.

Handikappfrågorna är med andra ord viktiga samhällsfrågor. De måste ingå i vardagspolitiken – i kommunerna, i landstingen och i rikspolitiken. Samhället, dess miljö, arbetsliv och andra aktiviteter måste utformas med tanke på att stora medborgargrupper har funktionsbegränsningar av olika slag.

Få ting är viktigare för handikappade än rätten till arbete och bostad. Många handikappade behöver i sin vardag personlig hjälp, tekniska hjälpmedel och hjälp till förflyttning.

Under 1960-talet grundades och utvecklades en betydelsefull socialtjänst i dessa avseenden.

Landstingens verksamhet med hjälpmedel åt handikappade och kommunernas sociala hemhjälp och färdtjänst kunde genom statens ekonomiska stöd byggas ut. Det var reformer som grundade sig på belsut under 1960-talet.

Få områden i vårt samhälle har undergått en så revolutionerande förändring och utveckling som sjukvården. Forskningen och tekniken sätter varje år nya medel i våra händer för att bekämpa sjukdomar och effektivisera behandlingsmetoderna.

Det gäller för oss alla att hjälpas åt att ta till vara de nya möjligheterna. Även i en besvärlig ekonomisk situation måste vi vara beredda att satsa på olika gemensamma insatser för att solidariskt hjälpa och stödja sjuka, svaga och utsatta grupper.

Uppriktigt sagt så tror jag inte att det i första hand är skattesänkningar människorna ropar efter när de vägs mot de viktiga behoven på sjukvårdsområdet.

(Källa: Stroke-Kontakt)

HI har flyttat

Handikappinstitutet har flyttat och de nya lokalerna invigdes av bitr socialminister Bengt Lindqvist och institutets ordf. landshövdingen Bertil Göransson.

Ny adress är:
Sorteraregatan 23 i Vällingby

God Jul och Gott Nytt år

Laryngförbundet
Styrelse och Kansli
Lary
Laryngfonden

*God Jul &
Gott Nytt År*

önskar

**Julhälsningar
från
Uppsala läns
Laryngförening**

**Linköpings-
föreningen
sänder Er alla
goda jul- och
nyårshälsningar**

Maj o Alf Johansson, Karlsborg
Per o Kristina Lindell, Eskilstuna
Arne o Märta Engman, Göteborg

STOCKHOLM:

Andersson, Tage
Belin, Vivan
Blange, Birgit
Blomqvist, Allan
Bolander, Gun
Bruhn, Irma
Bystedt, Elof o Linnéa
Cedin, Karin
Danielsson, John H.
Gustafsson, Inga
Hallqvist, Karl-Axel
Jervinger, Anna-Lisa
Johansson, Ivan o Nancy
Larsson, Erik
Mohlin, Rune
Johansson, Leikny
Nilsson, Ines
Norén, Karin o Oskar
Norling, Astrid o Bengt
Ohlsson, Erik o Lisbet
Paulsson, Lars-Olof
Pedersen, Rikard
Poulsen, Karen
Persson, Nils
Reiter, Arne
Sundberg, Anna-Lisa
Hjellström, Karl-Erik
Svensson, Iris o Sven
Södergren, Dan o Veronicka
Tschöp, Herbert o Lisbeth
Welin-Berger, Göran
Bengtsson, Karin
Westberg, Lilly
Wester, Rune o Ulla
Witzell, Helge
Överby, Elisabeth

**STOCKHOLMS LÄNS
LARYNGFÖRENING**

**Laryngföreningen,
Göteborg,
sänder sina varmaste
jul- o nyårs-
hälsningar
till samtliga
medlemmar**

Vilken Dramaten-kväll!

Ja, vår kväll.

Det var söndagen den 28 oktober, mörkret hade fallit sen flera timmar, i foajén sorlade det glatt av förväntansfulla människor och i artistlogen var många nerver i dallring bland artisterna... och bland arrangörerna.

Efter några mycket intensiva veckor av förbredelser, annonsering, pressbearbetning, sammansättning av programmet, slipande på presentationer, kollande av piano mm, var det så dags.

Vi befann oss på Kungliga Dramatiska Teatern i Stockholm och det var dags för "En Afton för Laryngförbundet – Tänk dig att inte kunna prata".

Att på samma kväll få se och höra Hans Alfredson, Tatiana Angelini-Jolin, Carl Anton, Jonas Bergström, Margareta Krook, Jarl Kulle, Irene Lindh, Siw Malmkvist, Fredrik Ohlsson, Gaby Stenberg, Jan-Olof Strandberg, Max von Sydow, Meg Westergren och Adolf Fredriks Flickkör under ledning av Bo Johansson är ju nästan osannolikt.

Men för vår skull var det inte bara sannolikt utan också sanning. Folk hade skyndat till biljettkassorna och försäkrat sig om biljett, så knappt en enda stol stod tom.

Stockholmsföreningen var där i god tid och satte upp den nya skärmutställningen, dukade upp informationsbord och satte upp affischer. Och de fick bråda tider när folket började strömma in. När kvällen var slut kunde de räkna in 900 sköna kronor och summera en mängd utdelat material, inte minst folder som var och en i publiken fick med sig hem.

På scen

Sorlet tystnade och det blev helt stilla i salongen. In på scen kom Carl Anton och läste en prolog hur det var när en av hans vänner fick strupcancer. Att vännen är Göran Welin-Berger visste ni förstås redan. Efter denna högtidliga och allvarliga inledning släpptes de 40 flickorna i Adolf Fredriks flickkör lösa med diverse skämtsamma och spetsfundiga små sånger.

Därpå avlöste stjärnorna varandra. Där kom Max von Sydow, där kom Irene Lindh och sjöng ljuvliga sånger, Margareta Krooks vass och kvick i orden fick oss att skratta gott (speciellt oss kvinnor), Hans Alfredson läste om

vådan av att vara rasist, därpå följde Meg Westergren, Carl Anton och därpå Jonas Bergström.

Jonas stod för kvällens allvar när han berättade för alla i salongen varför vi hade samlats där och varför han och de andra artisterna så gärna ställde upp för Laryngförbundet. "Rösten är ju vårt viktigaste redskap. Jag vågar inte ens tänka på vad som skulle hända om jag inte hade den."

Gaby Stenberg tog oss med ut bland humle- och flugsurr. Lät oss uppleva en hel orkester som hon hittat i naturen. Jarl Kulle, Tatiana Angelini-Jolin, Jan-Olof Strandberg, Fredrik Ohlsson och Siw Malmkvist bjöd oss på fina upplevelser och så var det dags för avslutningen. Förbundsordförande Elof Bystedt framförde sitt tack till Isamtliga medverkande och övrig personal, som så generöst ställt upp och gjort denna kväll så minnesrik. Han nämnde då särskilt Carl Anton och Rigmor Strandberg – "kvinnan bakom allt". Assisterad av sina barnbarn delade han ut blommor – den största buketten till Rigmor. Sedan sjöng alla tillsammans med Carl Anton "Nu går sista visan".

Publiken strömmade ut, bussar for iväg över landet, andra tog bil, buss eller tunnelbana. Bakom scenen drog artisterna en glad och djup suck och konstaterade att allt gått bra. De var alla överens om att det här var mycket nervösare än deras ordinarie framträdanden.

Summan av kardemumman blev en fantastisk kväll och 80 000:- till Laryngfonden!

Eva Bergström

Faktaruta

Varje förening kommer att få en videokassett med kvällens föreställning. Denna kassett får endast användas för internt bruk, dvs visas för föreningsmedlemmarna utan att man tar någon entréavgift. Vi räknar med att kunna sända ut kassetterna i början av 1991.

BERTIL PERROLF

Skivor till kaffet

Vi var många som hade samlats på Mariahissen i Stockholm för att få vara med om "Skivor till kaffet" den 23 oktober. Före sändning gick Bertil Perrolf runt och pratade med några av oss, för att höra hur vi lät och sen efter en kort koncentration körde han igång. Först gick han till Majny från Uppsala, som lugnt och sakligt svarade på hans frågor. Sedan var det hela igång. Under det att melodierna spelades förberedde han kommande intervjuer. Som du säkert hörde flöt det hela galant. Blommor från Stadskällaren i Sigtuna överlämnades av Göran W-B till den senast laryngektomerade Björn Nilsson, kulturredaktör på Expressen... Efter sändningen var det Perrolfs och teknikers tur att få en kopp kaffe.

Redan under programmet började telefonen ringa hos Elise på kansliet, som satt där och hade jour!

EB

Stensund med läkarteam en framgång

Den varje år nu återkommande kursen på Stensund i juni månad har nu avverkats med samma trevliga och duktiga lärare upp som vanligt. Allt började med att deltagarna fick lära känna varandra och också vara med att påverka innehållet i kursen innan Britta Hammarberg och en av hennes elever bjöd lite trevliga talövningar och berättade lite av vad som är på gång för oss talskadade.

En av kursdagarna medverkade ett läkarteam som bestod av Doc Hans Strander från Radiumhemmet, Eva Munck - Wikland som är läkare på Öron-Näsa-Hals på KS samt Kurator Gun-Mari Larsson från KS.

Den här gången fick inte trion något utrymme för att tala om statistik och en massa siffror utan nu ställdes de mot väggen av kursdeltagarna som kom med förslag (krav) på vad de tyckte att läkare, kuratorer, logopedier m m skall göra för vår grupp. Även läkare tillstår att vi är eftersatta på många områden! Som en av cancergrupperna är vi den minst utforskade och minst i fokus vid olika stämmor m m.

Vi utarbetade tillsammans en "önskelista" på 12 punkter som även läkarna skulle göra allt för att förverkliga.

25-årsjubileum i Göteborg

Laryngföreningen Göteborg har friat sitt 25 års jubileum med fest på Novotel Hotel i Göteborg med ett 50-tal deltagare.

Vid en välkomstdrink i baren, hälsade ordf Eric Hermansson gästerna välkomna och hoppades att det skulle bli en trevlig kväll tillsammans.

Efter det tog värdparet Irene Pettersson och Sven Pettersson hand om gästerna och lotsade in dem i matsalen. Vid samlingen i matsalen höll ordf en liten historik över föreningens tillkomst och nämnde då särskilt två av föreningens förgrundspersoner, Gustav Andersson och Eric Slättberg.

Efter detta var det gästernas tur att ta till orda och förbundets representant, Bertil Nilsson, önskade föreningen fortsatt framgång i sitt arbete och överlämnade ett standar.

Bertil Lindström, från Örebro, överräckte ett par ljusstakar och Ingegärd och Curt Bengtsberg lämnade en tavla.

Doc Strander önskade att läkare vid olika kurser skulle få bättre information om laryngfrågorna. Han önskade också när han fick höra om Nordisk Kongress att läkarna skulle få information om detta och andra evenemang som de skulle vilja delta i. Likaså önskar de få Lary på läkarmottagningen. Laryngförbundets videoprogram fick gott betyg som info-material. Doc Strander föreslog att förbundet skulle be att få komma med info vid Öron-Näsa-Hals-kongressen likaså till Onkolog-kongressen.

Siv Baglien

Det nya förbundsstandaret.

Från våra vänner i Lundföreningen kom ett telegram med önskan om fortsatt framgång.

Ordföranden i HCK Göteborg, Åke Martinsson nämnde i sitt tal bl a om det goda samarbete som det alltid varit mellan HCK och Laryngföreningen och som han hoppades skall bestå allt framgent. Han överlämnade en klädhängare i teak och smide.

Vår förre ordf Harald Ryfors, hade skrivit ett mycket vackert tal där han bl a tackade föreningen för vad den gör för sina medlemmar.

Så vidtog middagen och när den var avslutad blev det musik och underhållning av en trubadur. Efter det att kaffe och avec serverats, tackade ordföranden gästerna för att dom ställt upp så mangrant och på så sätt gjort detta 25 års jubileum till ett oförglömligt minne.

Sven P.

Prata ! Ring ! Skriv !

POLYCOM ger dig alla möjligheter att tala och göra dig förstådd. Var än du befinner dig. Anslut skrivare och skriv snygga brev. Anslut telefonadapter och du kan sända meddelanden och brev till text-telefoner och databaser. Och med POLYTALK kan du tala med vem som helst ! Kan du tänka dig ett mångsidigare hjälpmedel ?

Prata, ring eller skriv till oss, så får du veta mera !

POLYCOM nu med POLYTALK batteridriven talsyntes !

GEWA

Rehabteknik AB

Box 92, 191 22 Sollentuna

Tel 08-92 01 25

Norge:
GEWA Rehabteknikk AS
Postboks 95
1450 Nesoddtangen
Tel 02-91 33 30

Danmark:
Dal-Pres GEWA aps
Indelukket 9
3600 Fredrikssund
Tel 47 38 33 40

Finland:
DAVOX OY
Nauliaklioniite 4B
00970 Helsingfors
Tel 90-32 42 11

Kalasstart på vår kampanj!

Första kampanjtisdagen var vi med i "Skivor till kaffet", första kampanjsöndagen ägde vår fantastiska kväll på Dramaten rum, andra kampanjlördagen (och även söndagen och torsdagen) sändes vårt TV-program "En Ny Röst". Tredje kampanjonsdagen var vi med i Café Norrköping. I lokalradioprogrammen runt om i landet har vi gjort våra röster hörda och tidningarna har haft stora fina

reportage. Runt om i Stockholm och Göteborg samt på tågen syntes våra affischer osv. På många sjukhus har vi deltagit "öppet hus" där vi mött massor av intresserade människor och fått en fin chans att berätta om oss. Och våra fina utställningar är med oss överallt!

En sak är säker! En massa, massa människor har fått upp ögonen för att vi existerar och vilka vi är. Något de inte hade en aning om tidigare. Och som de är glada över att ha fått upptäcka. När du läser det här är själva radiohjälpperioden i princip över. Men pengar kommer att fortsätta att komma in och vi fortsätter att arbeta med att föra ut vår information.

Radiohjälpperioden var bara första steget. Första steget på väg mot något nytt. En ny period i förbundets historia, när vi arbetar aktivt med att föra ut information och göra oss sedda och hörda i samhället. Även om snålvindarna blåser. Eller ännu mer; just därför.

Våra fina utställningar som varje förening fått ett exemplar har syns på de mest varierande ställen. Från Dramaten, stormarknader, handikapplokaler, bibliotek, skolor till öppna hus på sjukhus. Flera föreningar har redan börjat använda sig av den 8:e tavlan för lokal information. EB

Nu kommer vårt eget studiematerial

Nu har vi äntligen kommit så långt att vi får ett eget studiematerial i Förbundet. Det kommer att bli färdigt innan årets slut, det ligger för närvarande på tryckarens bord.

Det är ett mer lättamt material som skall få oss att i cirklar diskutera våra problem, våra möjligheter och rättigheter, att försöka lära oss att påverka olika myndigheter i samhället. Sist men inte minst så får vi ju träffas och ha en trevlig samvaro i cirkelarna.

Vi står även snart inför ett nytt år som jag hoppas skall bli i studiernas tecken. Vi återkommer ju med våra kurser bl a på Stensund, Tranås och några fler platser så vi ses på dessa platser.

Studiehälsning

Siv Baglien

Problem att duscha?

**FREE VENT SYSTEMET
HJÄLPER**

Se vår annons

Linköping får "öppet hus" på sjukhus

Linköpingsföreningen samlades på Regionsjukhusets Öron-, Näsa-, Hals-avdelning den 21/9 för att tillsammans med personal komma fram till hur vi bäst kan nå ut med vårt budskap under radiohjälpperioden. Beslut fattades att anordna en utställning veckorna 45 och 46 i huvudblockets entré på RIL, med medverkan av laryngmedlemmar.

Docent Jan Lundgren lovade att ordna presskonferens och att ordna en lördag under utställningen med öppet hus på Öron-, Näsa-, Hals-avdelningen. Vidare lovades att Förbundets videofilm skall sändas i sjukhusets interna TV och att inbjudan skall gå till ambulanspersonal och ta del av densamma. Docent Jan Lundgren skulle efterhöra om intresse finns för liknande utställningar på Jönköpings och Kalmar sjukhus.

Nålar kommer att säljas på Öron-, Näsa-, Hals-mottagningen. Lundgren meddelade också att en reporter från Allers intervjuat honom om laryngektomi.

Vi har fått löfte av Linköpings samtliga 10 apotek att de tar emot nålar till försäljning.

Karl-Antons tavelförsäljning har överlåtits till en stödmedlem som har kontakter med näringslivet. Han meddelade att han sålt 3 stycken tavlor för närvarande. Vi har tillskrivit samtliga medlemmar att de ställer upp och hjälper till med försäljning.

Inge Andersson

SJUNDE EUROPEISKA KONGRESSEN

Sammanlutningen för europeiska laryngförbundet, CEL, höll kongress i Amsterdam 5-8 September 1990.

Inte mindre än 280 delegater från 27 länder fanns med i Amsterdam under den mycket väl organiserade och fint genomförda kongressen.

Bland alla dessa delegater fanns tre svenskar, logopeden Gunnilla Beling, samt Hatty och Kaj Ahlbom, alla tre från Uppsalaföreningen.

Hatty och Kaj var speciellt inbjudna att hålla inledningsanföranden över temat "patientens och hans partners personliga erfarenheter av laryngektomering." Behovet av stöd för båda parter för snabb rehabilitering och social anpassning fick stort utrymme under kongressen.

Larry hoppas kunna återkomma.

A small, white, cylindrical Stom-Vent humidifier is placed on a dark, textured rock in the foreground. The background is a dense field of tall, thin grasses, possibly reeds, under a warm, golden light, suggesting a natural outdoor setting.

Stom-Vent®

Beprövad. Hygienisk. Naturlig.

Stom-Vent fukt-/värmeväxlare för laryngektomerade har funnits på marknaden i mer än tio år. **Beprövad.**

Stom-Vent byts minst en gång om dagen i samband med rengöring av stomat— speciella rengöringsservetter medföljer. **Hygienisk.**

Stom-Vent har samma funktion som vår vanliga näsa; befuktar, filtrerar och ger andningsmotstånd. **Naturlig.**

Gibecks

Gibeck Sverige AB • 0760 - 860 65
Box 718 • 194 27 UPPLANDS VÄSBY

Ord är kraft, trolldom som sårar eller gläder

Vid den XII nordiska kongressen för laryngektomerade, hölls hälsningstalet av Bent Harvald, som är ordförande för Kræftens Bekæmpelse och Nordiska Cancer Union. Hans hälsningstal följer här i svensk översättning:

1989 och -90, fram till nu, har varit händelserika år, helt präglade av avspänningen mellan öst och väst. För länderna i den Europeiska Gemenskapen (EG) har åren dessutom präglats av begynnelsen till en inre marknad med växande inbördes samarbetsförhållanden.

Vi i Danmark har känt oss splittrade mellan Norden och EG. Vi har varit spända på att se hur nya grupperingar och allianser skulle komma att påverka det nordiska samarbetet. Är den nordiska gemenskapen hotad? Står "den nordiska tanken" inför sitt fall? Den tanke som föddes som skandinavism i de danska krisåren under det nittonde århundradets mitt, med känslan av att Danmarks gräns mot syd var hela nordens kulturgräns? Från dansk sida har vi då också ställt oss själva frågan om våra nordiska broderfolk över huvud taget vill kännas vid oss efter det att vi bekant oss till EG.

Det är många av oss – för vilka sammanhållningen kring vårt gemensamma nordiska kulturarv har en mycket stor betydelse –

som upplever kulturarvet har många gemensamma elementa och under utvecklandet av välfärdssamhället i alla de nordiska länderna har dessa gemensamma elementa stärkts. Detta oavsett olika politiska orienteringar.

Bara nyanser skiljer

Våra länders utveckling, också som den kan utläsas i beskrivande statistik följs åt: Befolkningsutvecklingen, levnadsåldern, dödligheten, den sociala standarden osv. Vi har alla märkt denna likhet då vi rest från land till land: Bara nyanser tycks skilja oss åt.

I världens ögon betraktas också de nordiska länderna som en liten lycklig enklav. Mer eller mindre som en enhet. Skulle man peka på ett kulturelement som betyder mer än något annat i denna enhet, så är det språket, ordet – de nordiska orden.

Denna språkliga enhet kostar mer för några av oss än för andra: Det tvåspråkiga Finland, samerna, färöingar och islänningar.

Vi är dem tack skyldig för deras offer för enhetens altare.

Språket, ordet, är en av de viktigaste samlingspunkterna och redskapen för ett folk. Eller som en gammal grönländare sade i debatten om bevarandet av det grönländska språket: Ordet är människans största makt. Med ord kan man såra eller glädja. Såras man av vapen kan såret läkas och smärtan icke längre som det ord som en gång är uttalat. Därför, är ordet människans största makt. Vi tror på "oqaatip kimmia" – ordets makt. En förunderlig kraft. Ordet är trolldom". Jag vet att ni som deltar i denna kongress framför alla andra kan intyga sanningen i vad den gamle grönländaren sade. Först när något går förlorat känner man dess rätta värde. Alla som kämpat för att återvinna ordet vill på alla sätt värna om det. Ordets kraft är beroende av att det förstås.

Ordet skall vara exponent för de gemensamma strävandena i de nordiska förningarna för laryngektomerade.

Ett nordiskt möte som detta är en mäktig manifestation och bekräftar vår nordiska sammanhållning.

Handikappade betalar

det kommunala skattestoppet!

Vad kostar det att gå på toa hemma i lägenheten? Vad kostar det att klä på sig? Ingenting för de flesta, men många handikappade måste betala. Och nu ska det bli ännu dyrare för dem.

Just nu pågår budgetarbetet ute i landstingen och kommunerna. Avgiftshöjningar för att få in pengar diskuteras allmänt. Kan folk inte gå eller röra sig ska det kosta, kan de inte se eller inte höra ska det kosta. Kroniskt sjuka får räkna med att betala för sin sjukdom. Med höjda serviceavgifter försöker nu kommuner och landsting kompensera sig för det av riksdagen beslutade skattestoppet. Om detta har HCK, Handikappförbundens Centralkommitté, fått en strid ström av rapporter. Till exempel:

- Kraftigt höjda avgifter för hemtjänsten.
- 60 kronor i månadshyra för larmsystem.
- Indragning av ledsägerservice för dem som har störst behov.
- Höjda avgifter för hörapparater och andra hjälpmedel.
- Höjda avgifter för färdtjänsten efter Taxis avreglering.

I Kopparberg vill landstinget avgiftsbelägga tolkservice för döva. I Bohuslän planerar man införa hjälpmedelsavgifter som motsvarar 5–6 000 kronor om året för en gravt röresehindrad. I Malmö planeras kraftiga avgiftshöjningar. I Stockholms län är vissa hjälpmedel avgiftsbelagda i vissa vårdstrukturer, men ej i andra. Utöver alla direkta avgiftshöjningar drabbas dessutom han-

dikappade av sparpaketets största servicenivåer, av skrinlagda anpassningsåtgärder eller av allt snårigare regelpaket för olika serviceinsatser.

Vid HCK:s styrelsemöte, den 5–6 september beslöt styrelsen därför anta följande yttrande: Det kan inte vara riktigt att kommuner och landsting sparar pengar genom att ta från dem som redan nu har svårt att klara sig, från de handikappade. Över huvud taget är det fel att ta betalt för det stöd och den service som människor med funktionshinder behöver för att kunna klara det dagliga livet.

Jean Claesson

Epilepsikampanj

Svenska Epilepsiförbundet och epilepsiföreningarna i Sverige genomför under hösten en omfattande informationskampanj – "Operation Guldjuset". Förbundet vill bli peka på att det finns omkring 100 000 personer med epilepsi i Sverige, varav cirka 10 000 är barn, och att kunskaperna i samhället alltjämt är otillräckliga.

Landskursus 1990

I anledning av att danska landsföreningen för laryngektomerade firade sitt 25-årsjubileum 25–29 juni -90 var Göran B-W samt undertecknad inbjudna att närvara som representanter från vårt förbund.

Mottagandet, välkomsthälsningar är ju som alltid, när man besöker Danmark hjärtligt!

Det danske smil...

Att besöka andra laryngektomerade kamrater, utanför vårt land, är verkligen berikande. Vi deltog i olika aktiviteter bl a talövningar/kurser, utflykter samt bassängbad med användandet av snorkel. Som bekant är badandet/simning, både inom och utomhus, förenat med vissa besvärligheter för oss laryngektomerade. Med den snorkel, som vi fick öva med reducerades dessa problem betydligt.

Vi fick den uppfattningen att rehabiliteringen, då icke minst den sociala, har hunnit längre i Danmark än i vårt land. Där har vi en hel del att dra nytta av.

Deras regionala föreningar redogjorde och rapporterade om ett intensivt arbete för laryng- och munhåleektomerades bästa. När vi då berättade om vår kommande radiohjälpkampanj så lyckönskade dom oss verkligen till detta unika tillfälle!

Slutligen konstaterar man att utbyte av erfarenheter länder emellan alltid är positivt, vilket manar till efterföljd.

Bo Persson

Ernst m fl på besök i Bohuslän

Japaner, japaner, japaner! ropade Jerring en gång när han refererade en fotbolls-match där Sverige fick grundligt stryk av japanerna.

I Bohuslän ropar man: Färjor, färjor, färjor! Dvs det finns broar också men långtifrån tillräckligt, så färjorna får figurera. Man får stå länge och vänta innan någon färja kommer. Ibland kommer dom med detsamma, vilket också kan hända.

Och Barbro talade varmt om så många platser både i Bohuslän och annorstädes. Hon hade accepterat att vi var mycket vetgiriga. Och Lefve såg till att vi kom på exakt rätt plats i detta virrvarr av gator och gränder.

Vi for till Uddevalla första dagen. Redan före Södertälje talade Barbro om södertäljekringlor. Vi skulle ju dricka kaffe på bussen. Sedan började hon berömma hälsobrödet som man bakade i Järna. På bussen blev vi mer och mer deppade. Skulle vi få hälsobröd till kaffet? Men väl i Gnesta köpte hon wienerbröd och beläthenheten sken

från allas anleten. Den här dagen började ju riktigt bra!

På Billinge hus åt vi. Det är ett berömt ställe, för när ett av verken i Sthlm skulle utlokaliseras, antingen till Skövde eller till Karlstad bjöd Skövde tjugo man från verket på middag på Billinge hus. Det var det bästa ställe dom hade. Landshövdingen var värd. Karlstad bjöd desamma på middag på sitt stadshotell, med sin landshövding.

Jag skall linte avslöja vem som vann.

Ja, sen kom vi så småningom fram till hotellet i Uddevalla där vi togs om hand som om dom trodde, att vi skulle utlokaliseras dit.

Andra dagen kom vi till Kungälv, som är "inkörsporren" till Marstrand dit vi kom med hjälp av ett par färjor. Fästningen hade visst alla besökt nån gång förut. Vad vi nu fick till livs var historien om 17- och 1800-talets värsting, Lasse-Maja. Kaptenen som berättade var en naturbegåvning. Vi hade kunnat lyssna hur länge som helst på berättelsen, om Lasse-Majas liv och leverne, så som han framställde den.

Lasse-Maja kunde också ett ordentligt yrke, förutom tjuvens. Han vann sin frihet så småningom och halva kungariket närapå. På väg att bli riksdagsman dog han vid 60 års ålder och hann således ej bli varken riksdagsman eller landshövding.

Marstrands fästnings mest beryktade son blev han. Sedan jag sagt detta vågar jag nog inte besöka Marstrand någon mer gång.

Tredje dagen var vi till Tjörn och Orust. Vidare till Evert Taubes mest besungna trakter. Kyckling, sallad och painriche skulle vi äta ute på en klippa. Tyvärr satte en hagelskur stopp för dem förlustelsen. Vi fick vackert äta hos handelsman Flink.

Fjärde dagen var vi först och främst till Kosteröarna, även dom besungna, fast inte av Evert.

Sedan besåg vi hållristningarna. I Svinesund fanns en jättestor tältshop. Här hade vi varmt och vackert väder, ändå köpte Arne sig en ny mössa, på norska sidan. Tull glömde han betala.

Femte dagen började så hemresan. Vi kom till Rörstrands fabriker i Lidköping. Här var det stor marknad. Staden hade, dagen till ära, ställt upp med en väldig musikkår, som, företrädd av tjugo vackra flickor i mycket noggrann takt, marscherade huvudgatan fram. Vi blev så imponerade av denna musikkårs prestanda så Rörstrands försäljningslokaler hade säkerligen en av sina stora dagar. Vi blev nästan "blomsterhyllade", vilket inte säger så lite. Sen åkte vi hem.

Hemresan avbröts en stund för kaffesamkväm vid Malmvik. Här hölls tal med vackra ord om resan till och av Barbro och Irma. Sven talade för Uppsala, Rikard för oss andra.

Resan till Bohuslän var värd mycket!

Ernst

Café Norrköping

Docent Jan Lundgren, logoped och Nils Björk var de som visade framfötterna hos Ragnar Dahlberg i Café Norrköping den 7 november. Och det gjorde de med den äran. De hade till och med tagit med sig en blomsteruppsättning i form av kampanjsymbolen!

Tittarna fick en lagom dos av kunskap om förbundet, operationerna, följderna och kampanjen. Och avslutningsvis visades en skylt med Radiohjälpkontot upp.

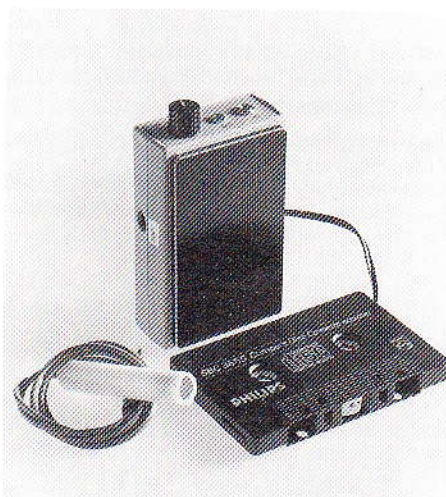
Eva Bergström

Nu kan talförstärkaren MMT anslutas till bilradion

Under bilåkning har många personer behov av extra kraftig förstärkning av röstern.

Det finns nu möjlighet att, med hjälp av en specialkassett, koppla talförstärkaren MMT till bilradions bandspelare.

Resultatet – bilradion fungerar som högtalare till talförstärkaren.

Postadress
Medela Medical AB
Box 4030
S-182 04 ENEBYBERG

medela
medical

Besöksadress
Björkvägen 10
Enebyberg

Telefon
Nat. 08-792 26 95
Int. +46-8792 26 95

Tandvårdens taxa utreds

Regeringen har beslutat ge riksför-säkringsverket (Rfv) i uppdrag att ut-arbeta förslag till ändrad tandvårds-taxa. Utgångspunkten för taxans re-formering är att den skall ges en mer förebyggande inriktning.

Alla försäkrade skall stimuleras till re-gelbundna besök för s k bastandvård, som avses omfatta undersökning, röntgen och förebyggande åtgärder. Patienten skall betala en fast avgift för detta vilken bör motsvara kostna-den för ett läkarvårdsbesök i öppen vård.

För all övrig tandvård bör i princip nuvarande taxekonstruktion bibehållas. Rfv kan emellertid lägga förslag till förenklingar och förbättringar av taxan i övrigt.

De av verket föreslagna föränd-ringarna skall rymmas inom ramen för nuvarande utgifter för tandvårds-försäkringen. Om förslagen beräknas leda till en utgiftsökning bör detta uppvägas av en lika stor utgifts-minskning på något annat område in-om taxan. Ett högkostnadsskydd av i princip nuvarande karaktär bör finnas kvar.

Linjeflyg öppnar bokningscentral för riksfärdtjänst

I november 1989 startade Linjeflyg en bokningscentral för att förenkla för riksfärdtjänstresenärer att be-ställa flygresor. Man kan beställa hela resan inklusive anslutningsre-sor eller själva ordna anslutnings-resorna. Tyvärr har det inte funge-rat som planerat. Det har varit näs-tan omöjligt att ens komma fram till växeln.

Den 23 januari hade HCK ett möte med representanter för Transport-rådet och Linjeflygs bokningscen-tral. Bokningscentralen var medveten om bristerna. Det berodde bl a på för lite rutinerad personal samt att man startade verksamheten pre-cis i julruschen. Nu har resurserna förstärkts, bl a har man utökat an-talet tjänster. Man har också tagit fram en särskild beställningsblan-kett. Den får man automatiskt när man fått en riksfärdtjänstresa med flyg beviljad. Man kan välja att an-vända blanketten om det är *minst 10 dagar* före resan.

"Jag SKA lära mej att prata"

Berndt Ahlqvist – rikskändis från Kalmar och tidningen Östra Småland – numera laryngektomerad men alltfört stridsglad, har fått sin laryngektomi uppmärksammas i bland annat Expressen.

Expressmedarbetaren Knut Granqvist äg-nar inte mindre än två helsidor åt en inter-vju – eller snarare ett samtal – med käm-pen från Kalmar.

Några av frågorna och svaren tar vi oss friheten återge här i Lary:

– Det är förunderligt hur man vänjer sig vid allt, säger Ahlqvist till Expressen.

Berndt Ahlqvist, 58, fortsätter att i frisk strids-glädje skriva Sveriges mest citerade politiska le-dare.

Trots att hans cancersjuka struphuvud opere-rats bort.

Chefredaktören för Östra Småland (s) berättar för Expressen om kampen mot den svåra sjuk-domen.

Det blir en ovanlig intervju. Expressens reporter ställer muntliga frågor. Berndt Ahlqvist skriver svaren på en dator och vi kan läsa på skärmen.

Han har opererats två gånger för cancer i stru-pen.

– Strax före jul upptäcktes en metastas (dot-tersvulst) i halsen. Den togs bort. Innan dess hade jag kunnat prata ganska bra. Men nu är det täppt. Jag är inte återställd men jag s k a bli bät-tre.

Berndt Ahlqvist är på gott humör och lika kvick i repliken som han är vass i spalterna. Hur orkar han? Vaknar han inte i nattens vargtimme och grubblar?

– Man måste hålla igång. Och det är tur att jag har ett jobb som detta. Det hade varit annorlun-da om jag varit försäljare eller auktionsutropare.

Berndt Ahlqvist kan inte tala, men han kan skriva så att det hörs.

Hans inlägg i den politiska debatten citeras ide-ligen i radions tidningskrönika. Hela Sverige kan höra vad som står att läsa i Östra Småland.

Sin roll i den röda rörelsen beskriver han så:

– Jag har själv påtagit mig uppdraget att bevaka de liberala traditioner som rörelsen ock-så har. Folk glömmer lätt bort att socialdemo-kra-tin skördat lagrar genom att uppfinna den ge-nerella välfärdspolitik, plus att den anammade idéer som härstammade från engelska liberala ekonomer i slutet av 20-talet.

Berndt visar vad som piggat upp honom extra under svåra dagar. En synt, ett litet modernt pia-no som kan låta som en hel orkester.

Giftblandaren från spalterna skulle gärna vilja nynna till de mjuka melodierna, men han kan ju inte.

"Feeling" spelar han med känsla. LO-basen Stig Malm skulle väl knappast ha trott sina öron, om han varit med.

Ahlqvist har länge haft ett gott öga till Malm.

– Jag har stått i ständigt bråk med Malm sedan åtta år. Men jag tycker inte illa om Malm. Han är en charmig gosse som tenderar att låta munnen gå och glömmer bort att folk i regeringen tror att han är företrädare för 2 miljoner arbetare. Stig Malm är en stor talang som hamnat på fel ställe.

Vad tror den röde rebellen i Kalmar om Bengt Westerbergs funderingar på en möjlig koalition sossar-folkpartister efter nästa val? Opinions-siffror på knappt 35 procent pekar inte på egen majoritet för (s).

– Sakfrågor är de överens. Men de tycker inte om varandra. Folkpartister tycker att sossar är högfärdiga och sossar tycker att folkpartister inte är att lita på. Och där står dom.

Men att blockpolitiken är på upphållningen är han ganska säker på.

– Vi får se helt nya politiska mönster i framtiden.

Framtiden, ja. Berndt Ahlqvist vänder sig inte om och grubblar på det som var. Mitt i svårigheterna tänker han framåt.

På dataskärmer skriver han:

– Jag s k a lära mig prata. Inte som förr då jag hade struphuvud och stämband. Men det går genom matstrupen. Man pressar ner luft halv-vägs. Sen låter man den åka upp igen.

Han har köpt en ny cykel för att bättra på kondi-tionen.

(Källa: Knut Granqvist, Expressen)

Varje år tystnar ca 400 personer i Sverige. Drabbade av cancer i struphuvudet eller munhålan.

Vi behöver din hjälp för att göra oss hörda.

Sätt in ditt bidrag på Laryngfonden

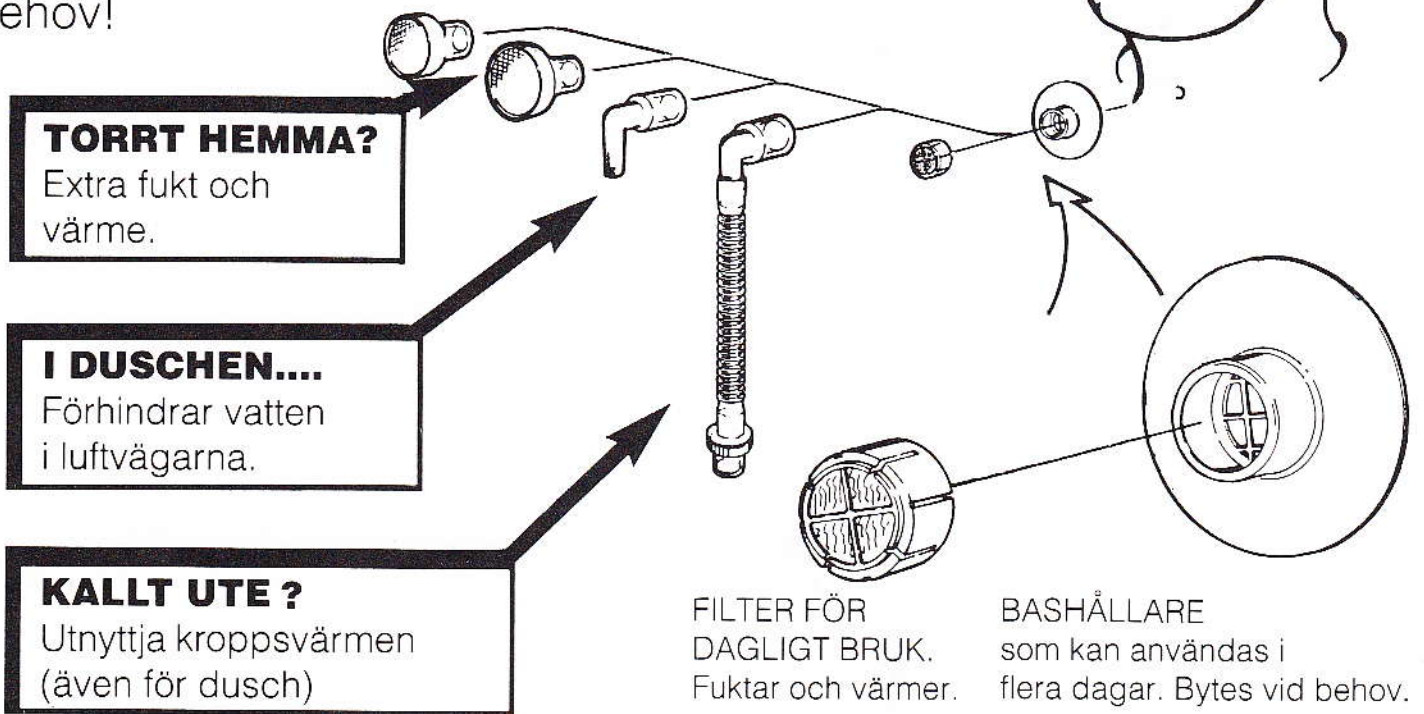
Postgiro 91 82 58 - 5

ETT BYTE UTAN TVEKAN!

Att avlägsna en häfta kan vara plågsamt.

FREE VENT är ett nytt skonsamt bandagesystem för Dig, som är laryngektomerad!

Använd häftan i flera dagar - byt endast filterkassetten vid behov!

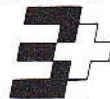
- FREE VENT** - fuktar och värmer inandningsluften.
- FREE VENT** - löser flera "vardagliga" problem.
- FREE VENT** - kan anpassas individuellt.

FREE VENT BANDAGESYSTEM ÄR GODKÄNT AV HANDIKAPPSINSTITUTET!

Rekvirera gärna vår folder.

Intressant och värt att prova? Tag kontakt med Din läkare, logoped eller distriktsköterska.

MARKNADSFÖRES AV:

Triplus Sjukvårdsprodukter, Kungsbacka

Postadress: Box 103 34, 434 01 Kungsbacka. Tel (växel) 0300-180 70, Telefax 0300-131 32, Telex: 274 22 TRIPLUS S.

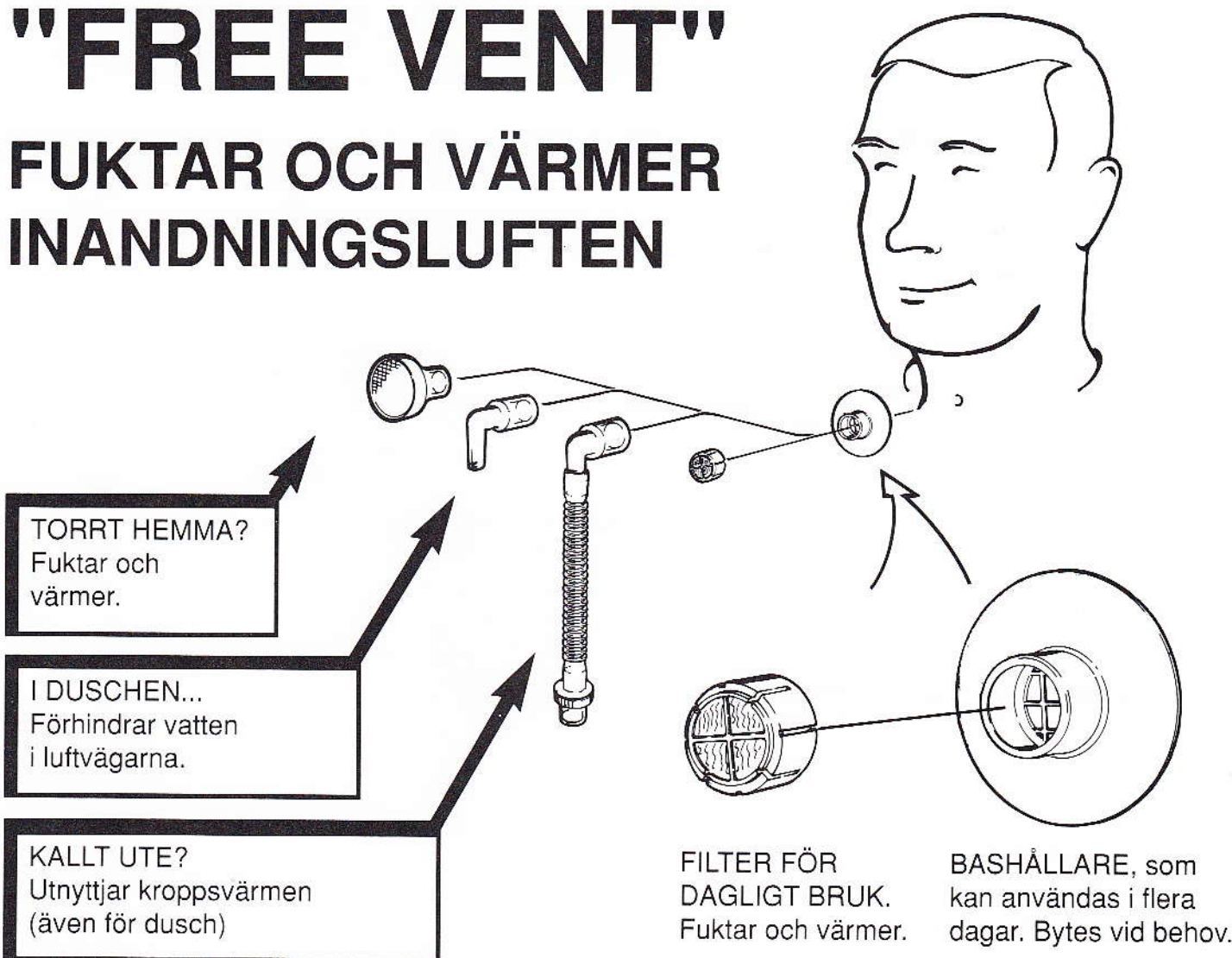
TILLVERKAS AV:

Pharma Systems AB
S-826 00 SÖDERHAMN, Sweden

ATT DRA BORT EN TEJP FRÅN HALSEN FLERA GÅNGER OM DAGEN ÄR INTE BARA PLÅGSAMT - DET ÄR OCKSÅ ONÖDIGT!

"FREE VENT"

FUKTAR OCH VÄRMER INANDNINGSLUFTEN

Nytt bandagesystem för laryngektomerade. I veckoförpackning! Använd häftan och bashållaren i flera dagar! Byt endast filter vid behov! Tag ut filtret vid hostattacker! Använd också våra övriga tillbehör, dom underlättar! I april börjar vi leverera! Vill Du prova? Kontakta oss!

Produkterna kommer som vanligt att marknadsföras av Triplus Sjukvårdsprodukter AB, Kungsbacka. Tills vidare bör dock eventuella frågor om produkterna ställas direkt till Pharma Systems.

Pharma Systems AB
Bröksmyravägen 31, 826 00 SÖDERHAMN
Telefon 0270 - 702 35

Uppsala möter moderaterna

Alkohol kan ge munhålecancer

Det finns ett klart samband mellan hög alkoholkonsumtion och flera cancerformer. Särskilt starka är sambanden mellan alkohol och cancer i munhåla, svalg, matstrupe och struphuvud. Varje år diagnostiseras i vårt land cirka 900 fall av dessa cancerformer, varav en del alltså har klart samband med alkohol.

Enligt vissa studier är risken att få cancer i matstrupen cirka 20 gånger högre än normalt för högkonsumerter av alkohol, medan risken för cancer inom munhåla, svalg och struphuvud är cirka 10 gånger förhöjd. Även rökning har ett samband med dessa cancerformer, och för den som både röker och dricker stora mängder alkohol är risken ytterligare förhöjd.

Varför alkohol ökar cancerrisken är inte helt klarlagt.

– Man har tidigare känt till att alkohol och andra lösningsmedel påverkar cellernas membraner, vilket kan medföra att cancerframkallande ämnen från tex födan och tobaksrök lättare transporteras in i cellerna. Men i en omfattande WHO-rapport från 1988 fastslås att alkohol även kan ha en mer direkt cancerframkallande effekt. Man har också visat att alkohol är en riskfaktor för bröstcancer, säger Ulf Rydberg.

Källa: Publikationen Alkohol

Vid Uppsalaföreningens septembermöte gav Sven Eriksson information från seminariet på Hotell Prins Philip i Stockholm om det fortsatta arbetet från Radiohjälpen i kampanjen.

Rune Viklund och hans hustru har skänkt en tavla till laryngfonden. Den visades upp på mötet.

Moderata samlingspartiet inbjuder till frågestund. Man kommer här att besvara olika handikappfrågor. Vid Gysinge kommer en bokurs att hållas. Här kommer att ges tillfälle till frågor angående boende för handikappade.

Föreningen har besökts av en representant från Triplus sjukvårdsprodukter AB. Vi fick här en god information om stomaskyddet Free Vent. Här demonstrerades olika former av stomaskydd och utrustning såväl för duschning som att vistas under vatten.

Gunilla Beling

Gott Nytt År?
(Collage 90. F.E-n)

Stom-Vent – "en ny näsa"

Patienter med laryngcancer, som genomgått operation, måste som bekant andas genom det öppna stomat på halsen.

Man mister därmed näsans normala funktion, som är att dels befukta och värma upp inandningsluften och dels skydda luftvägar och lungor från damm, bakterier eller andra partiklar.

Att mista dessa funktioner innebär problem för den laryngektomerade. Man andas in torr och relativt kall luft, näsans andningsmotstånd har försvunnit och någon filtrering av inandningsluften sker inte längre.

Uttorkning av luftvägarna sker ganska snabbt och med hosta och trögare slemavsöndring som följd. Risken för infektioner ökar och lungkapaciteten försämras.

Näsan ger normalt sett ett visst andningsmotstånd, vilket behövs för att vårt andningssystem skall fungera bra. Om man andas direkt genom stomat, d v s utan andningsmotstånd, vänjer sig lungorna vid detta. Efter en tid kommer lungkapaciteten att minska. Blodet får då mindre syre, man blir svagare och orkar mindre.

Vanliga förkylningar kan leda till lunginflammation och blir därmed mer komplicerad att bota. Man kan dessutom lätt andas in främmande partiklar genom stomat.

• Konstgjord näsa

Stom-Vent är en liten, enkel s k fukt-värmeväxlare, eller "konstgjord näsa" om man så vill, som kan ersätta näsans normala funktioner på ett tillfredsställande sätt. Den placeras över stomat och skyddar då luftrör och lungor mot främmande partiklar och damm.

När man andas ut fångar Stom-Vent upp den fukt och värme som finns i utandningsluften och som annars går förlorad. När man andas in följer den lagrade fukten och värmen med tillbaka in i luftrören och lungorna. Genom att luftrören därmed behåller rätt fuktighet blir det slem som avsöndras mer normalt, tunnare och smidigare och hostan minskar och blir mindre besvärlig.

StomVent ger ungefär samma normala andningsmotstånd som näsan. Lungorna tränas därmed som vanligt och blodet får det syre det skall ha.

• Tester

Stom-Vent är testad och väl dokumenterad av flera cancerkliniker.

Testresultat har visat att slemproduktionen minskade hos gruppen som använde StomVent, antalet rengöringar av stomat under dagen minskade, färrer och lättare hostningar redovisades och patienterna kände sig inte lika allmänt dåliga och trötta som tidigare. Man började ta fler sociala kontakter, prata i telefon och gå ut mer än tidigare.

Ju tidigare man börjar med Stom-Vent efter operationen desto bättre är det. Det blir då lättare att vänja sig vid att ha stomat täckt och att bli van vid det normala andningsmotståndet. Även personer som varit laryngektomerade en längre tid kan emellertid ganska snabbt lära sig att använda produkten.

Elof Bystedt

Fel dela ut gratis cigaretter

Cigaretter ska inte delas ut som gratisprov till människor som inte håller på att köpa cigaretter.

Det anser Konsumentombudsmannen (KO) och drar företaget R J Reynolds Scandinavia inför Marknadsdomstolen.

Företaget delade ut gratis Camel-cigaretter och tändsticksaskar med Camel-logotype på en restaurang i Stockholm. Gästerna där var i åldern 20–25 år.

Det här strider mot kravet på måttfullhet i lagen om marknadsföring av tobaksvaror, anser KO. Marknadsdomstolen har tidigare (1980) förbjudit tobaksföretaget Philip Morris att dela ut gratis cigaretter till personer under 20 år eller till personer som inte håller på att köpa tobaksvaror.

R J Reynolds Scandinavia har tidigare vägrat att skriva under ett förbuds föreläggande för sin utdelning av cigaretter.

Vi behöver din hjälp för att göra oss hörda.

Sätt in ditt bidrag på Laryngfonden

Postgiro 91 82 58 - 5

KOST OCH CANCER

Budskapet om hur man ska äta för att hålla sig frisk sköljer idag över oss från TV-rutan och tidningarna. Genom våra brevinkast rinner en strid ström av erbjudanden om kurser, föreläsningar och böcker i ämnet. Till och med livsmedelskedjornas sedvanliga torsdagsreklam har hakat på trenden. Ute på stan skriker budskapet emot oss från kolossalaffischer och i mataffären leds vi av små gröna nyckelhål till de rätta förpackningarna.

Det är naturligtvis bra att vi får veta vad som är nyttigt för oss. Det är också bra att den stora allmänheten nuförtiden får experternas facksnack om fettkvoter och fibereffekter översatta till begripligt tal om sill och potatis, gröt och mjölk o.s.v. För det är ju *det* det handlar om för den enskilda människan, när han/hon står där framför köttdisken, ostmontern och spece-rihyllorna och ska göra sitt val.

– Vad ska jag köpa, som inte ger mig cancer?

Att det finns ett samband mellan vissa former av cancer och en alltför fettrik och fiberfattig kost, det har forskarna talat om för oss på sistone. Dom har föralldel också tidigare talat om en rad sjukdomstillstånd som följer av dåligt kosthåll, men det har vi kanske inte tagit riktigt på allvar.

Cancer däremot, en svår sjukdom som många sett någon anhörig lida av och dö i, vill vi till varje pris undvika. Därför lyssnar vi idag till kostinformationen och omsätter den i praktiskt handlande. När vi väljer vetiga varor och de mindre nyttiga blir liggande i butiken, måste livsmedelshandeln och industrin rätta sig efter oss. Budskapet har "gått hem".

Kost och cancer

"Kost och cancer" har blivit ett begrepp, för de flesta liktydigt med kost för att förebygga cancer.

Men det finns, mitt ibland oss, människor som har andra aspekter på kost och cancer, människor som kan uppfatta den välmenande friskvårdsinformationen som skuldbeläggande, människor som såras av alla hurtiga slogans och tapetserar våra allmänna platser och kommunikationsmedel.

– Mitt blod förstörs i alla fall, hur bra jag än äter. Cellgifterna har mer att säga till om idag, än maten.

– Om jag skulle hoppa så där, skulle mitt skelett krasa ihop till en liten grushög. All mjölk i världen förmår inte göra det friskt igen!

– Jag har själv ådragit mig min cancer. Jag har ätit fel. Lev fel.

Cancer syns inte

Att ha cancer är svårt. Så svårt, att man kanske inte alltid vill tala om det.

Man kan behöva tid att själv bearbeta sin situation emotionellt, och klarar då inte av även omgivningens reaktioner.

Så småningom kommer man kanske fram till den ståndpunkten, att eftersom folk ändå inte kan avhjälpa sjukdomen, är det bättre, för alla parter, att de ingenting vet. Man anförtror sig i så fall bara åt den det berör och fortsätter umgås med övriga som förut.

Därför vet vi alla gånger inte om, att vi har att göra med en cancerdrabbad person. En person som definitivt *inte* skulle uppskatta att bli bjuden på något gott med tillägget att "det här är så nyttigt, det får man inte cancer av"!

Kost vid cancerbehandling

Som väl är, kan cancer behandlas på olika sätt, tyvärr dock oftast med speciella kostproblem som följd.

Den som får cytostatika eller strålbehandling upplever ofta att smaken förändras och känner en stark ovilja mot vissa maträtter. Man mår illa, man kräks och fölorar i vikt.

Mellan behandlingsperioderna bör man följaktligen äta upp sig igen inför nästa pårs. Klarar man inte av det med sin vanliga mat, får man lägga till extra näringsrika specialdrycker och puddingar från apoteket.

Även inför en operation bör man se till att vara välnärd, dock inte fet!

Tumörer som sitter i munnen, svalget

eller strupen opereras ofta bort efter att först ha strålbehandlats.

Vid strålbehandlingen påverkas hela munnen. Spottkörtlarnas produktion avtar, man blir torr i munnen och kan bli tvungen använda saliversättningsmedel. Slemhinnorna och tungan svullnar, bränner och gör ont, man kan få lov att ta bedövningsmedel för att överhuvudtaget kunna äta.

Det säger sig självt, att maten till en sådan smärtande, hettande mun bör vara som glass, mild i smak, len i konsistens, kall och finfördelad. Även om tänderna är intakta!

På våra sjukhus erbjuds också idag en sådan kall komplett kost, geléad på de finaste puréer av fisk, kött, grönsaker, rotfrukter, frukt och bär. Med t.ex. äggsåser, mild gräddfil eller lite vispad grädde som tillbehör.

Vi kallar den GELÉKOST.

Kost efter cancer

Första tiden efter operation i mun- och svalg-regionen får man vanligtvis sin mat serverad via en slang genom näsan direkt ner i magsäcken. Så länge man har denna SONDKOST, behöver man inte oroa sig för sitt näringsintag. Den är fullvärdig föda.

Så snart man kan försöker man svälja, för att så småningom kunna övergå till att inta FLYTANDE KOST via munnen. Detta går mer eller mindre bra, beroende på vilken del och hur mycket av

sväljningsmaskineriet som tagits bort.

Det normala sväljandet är en komplicerad akt. Det börjar med att vi biter ihop käkarna och pressar tungan framåt mot tänderna, fortsätter med en serie väl samordnade rörelser i tungan, gommen, munnbotten, svalget, struphuvudet, matstrupen och till sist i övre magmunnen innan födan är på plats i magsäcken. Även den som opererats långt ner i matstrupen har alltså en sämre sväljförmåga.

På sjukhuset ansvarar utbildade kostekonomer för att den flytande kosten är fullvärdig. Den tillreds ofta från grunden av fint puréade råvaror av vanliga livsmedel, som blandas i mjölk eller buljong och reds till lagom konsistens.

Det har visat sig att vid sväljningssvårigheter föredras en lite mer TJOCKFLYTANDE KOST, som är lättare att manövrera i munnen. Dess konsistens kan beskrivas som gräddfilsliknande.

Allteftersom tillståndet i munnen förbättras äter man fastare mat. Det är dock viktigt, att så länge man har ont i munnen, man får sin mat i absolut finfördelat skick!

Malning eller matlagning?

Det gamla sättet att bara mala färdiglagade maträtter på köttkvarn är förkastligt, inte bara ur kulinarisk/etisk synpunkt, utan också för att små hårda matpartiklar skaver och gör illa en sargad mun. De fastnar också lätt i skrymslen och vrår i mun, svalg eller strupe och ligger där och irriterar slemhinnorna. Malen mat kommer ofta inte riktigt ända fram!

På många sjukhus har man idag börjat laga särskilda rätter till dem som har svårt att svälja och som inte kan tugga. Den kalla gelékosten kan vara lämplig till den som har feber eller vars munhåla känns som en het ugn. Men av samma förut nämnda fina puréer lagas också varma suffléer, mousser eller fina pudingar, som serveras med en len tjockflytande sås och grönsaks- eller potatispuré. Dessrter till denna SUFFLEKOST kan också vara varma suffléer eller desamma som till gelékosten, d v s

kalla fromager, parfaiter, sorbéer etc.

Den som har opererats i munnen får naturligtvis problem, inte bara med att svälja, utan också med att tugga.

När vi tuggar använder vi, förutom käkarna och tänderna, också läpparna och i högsta grad tungan. Tungan samlar ihop maten och förflyttar den i munnen tex från sida till sida. Den trycker maten emot tänderna, för att dessa ska komma åt att bearbeta den. Från andra sidan hålls tuggan på plats av läpparna. Hur bra tänder vi än har, skulle vi inte alls kunna tugga vår mat, om vi inte hade tungan!

I takt med att smärtorna i munnen avtar och tuggkapaciteten återställs äter man en allt grövre kost. Den dag man klarar av köttfärsrätter och fruktkompotter har man avverkat nästa steg i konsistenstrappan till en HACKAD KOST.

Bestående besvär

En del av de munhålecanceropererade kommer aldrig upp för det steget, än mindre det översta till HEL KOST med tex stekta fläskkotletter och färska äpplen.

Det är de glossektomerade (glosa=tunga), d v s som haft så stora tumörer i tungan, att man varit tvungen att ta bort större delen av den. Deras tuggförmåga försvann alltså samtidigt som tumören.

Eftersom sväljningsproceduren också reducerats, måste de träna in en ny sväljningsteknik, kanske helt byta ätmanér.

Dessutom kan den strålbehandling som föregick operationen ha slagit ut salivkörtlarna, kanske för alltid.

De skrivs ut med recept på saliversättning och kosttillägg på fickan och, i värsta fall endast en muntlig instruktion om att äta flytande kost. Joodå, det har hänt, faktiskt.

Att åstadkomma en fullvärdig flytande kost hemma är inte alldeles enkelt. Visst finns det en uppsjö av soppor, juicer

och näringsberikade vällingpulver i handeln, men de är inte tänkta att ersätta lagad mat!

Om man kollar proteininnehållet i den ibland imponerande långa näringsdeklarationen på soppburkar och paket, finner man att den inte på långa vägar är jämförbar med mängden i en portion kött eller fisk. Ungefär 20 gram protein bör man ha i varje av dagens tre huvudmål. Det är vad tex en ordinär biffstekger, medan köttsoffa på burk innehåller som mest fjärdedelen. Fisksoppor ligger vanligen ännu lägre, 2-3 gram protein pr portion. Observera också att proteinmängden som anges på förpackningen delvis kan vara beräknad på den mjölk som ska tillsättas!

Risken är således mycket stor, att en person som lever på en undermålig kost blir undernärld och kanske hamnar på sjukhus igen, nu med någon bristsjukdom.

Bättre lottade är de patienter som idag opereras på någon klinik med egna specialiserade dietister, som hjälper till att lösa kostproblemen även efter utskrivningen.

Givetvis påverkas också talförmågan negativt av en omfattande operation i tungan. Den nytutskrivne glossektomerade hamnar verkligen i en ny social situation. Om sjukdomen före operationen gick att dölja, så går det definitivt inte dölja handikappen efteråt. De ligger i öppen dager. För vad gör vi, när vi kommer samman? – Pratar och äter!

Operationer av cancer i mun och svalg räknas till de mer lyckosamma. Vi räddar patienterna till livet, men – vad ger vi dem sedan för MEDEL TILL LIV d v s livsmedel?!

I matbutiken

Låt oss slå följe med en glossektomerad som just skrivits ut till sitt eget hem och nu själv ska laga sin mat. Vi hänger med till hennes vanliga mataffär och läser hennes tankar under inköpsrundan.

– Välling först och främst... det blir nog välling både frukost och kväll framöver... få se här... Fullkornsvälling... Frukostvälling... fiberrik... neej, alldeles för mycket kli i allting... kliar i halsen... finns det ingen slätvälling?... Jo, minsann!... Jag tar två paket på en gång.

– Gröt?... Samma sak där... grovgröt... Mannagrön?... jag har aldrig tyckt om gröt...

– Makaroner?... går inte... om man stugar dom?... tänk om en fastnar i svalget ändå!... näh...

– Ris?... oh nej! Livsfarligt... Minutris?... nja kanske det... men det blir ju gröt det också...

– Gula ärter... bönor vita... bruna... linser... brrr!... finns det inget...

– Rotmos! Det går!... det tar jag... vad ska jag ha till det tro?... saltköttsmousse fick jag på sjukhuset... det var gott!

– Potatisom... det går till allt... tar ett sånt också...

– Socker... kryddor... gelatin... ja, just ja!... det ska jag ha... gelékost... när jag var så sjuk... ojoj... men vad gott det var... sillaladåb... smälte i munnen...

– Kaffe... det är då för väl att jag kan få i mig det i alla fall... men bröd... suck!... fast på 50-årsdan ska jag ha gräddtårta!...

– Mjöl... ingen idé baka längre... men... till soufflé... fick jag ofta på sjukhuset... lite platta ibland... blir nog bättre hemma... vad ska ja ha i den då...

– Ost förstås!... ostsuflé... är väl enda sättet att få i sig ost förresten... rivjärnet... nya elvispen... ägg... det tar jag sist borta med mjölken... gräddfil ska jag ha... bra som sås... ska jag alltid ha hemma... sillaladåben ja...

– Sill i dill... tomat... senap... inläggningssill... i bit... men sillpuré?... ickel... hade man väl inte väntat sig heller... det gjorde dom visst själva på sjukhuset... med nån stor maskin...

– Fiskbullar... det skulle nog gå... den

här sorten var väldigt fina porösa liksom... i buljong... och hummersås... mmmmm... det ska jag ha till middag idag...

Potatismospaketet får sällskap i korgen.

Hon stannar till liksom begrundande och kastar ett öga mot de enorma grönsaksstånden och fruktbergen längre bort i butiken. Så vänder hon på klacken och styr kosan mot barnmatsburkarna.

– Morotspuré finns det i alla fall... och ärtpuré... och majs... blåbär... har dom lingonpuré tro?... vanlig sylt går ju inte längre.

Här bland de höga burkhyllorna är det inte så mycket folk. Hon tittar till höger och vänster och öppnar så sin handväska. Ur denna tar hon upp en liten vit platsflaska, kurar ihop lite, liksom i skydd av hyllan och sprayar ett par tag in i munnen. Stoppar ner flaskan i väskan igen och knäpper ihop den.

– Vad mycket barnmat det finns... fast det mesta är det småbitar i... ja ja, barn börjar ju kunna tugga i 4-månaders-åldern, det är så sant...

Lite dröjande i stegen tar hon sig till nästa hyllrække.

– Soppa... har jag nog ätit alla sorter som finns tror jag... när dom opererade in tänderna... det är väl tio år sen nu... kött-soppa rikligt med köttbitar... neej... grönsaker... neej... det måste vara helt släta... vilka var det nu...

Tomatsoppa, jordärtskockssoppa och champinjonsoppa tar plats i korgen.

– Får väl nöja mig med tre sorter hädanefter.

– Marmelad... vad ska man med det till, utan bröd... den här är ju i alla fall slät... bra med glas, så man ser igenom... får väl hitta på nåt...

En Gunilla Aprikosmarmelad åker ner i korgen. Och vinbärsgele. Och kastanjepuré. Konsistensen på inneället tycks vara det

enda avgörande för om burkarna ska bli godkända eller inte.

Efter burkhyllorna tar pakethyllorna vid.

Nyponsoppa... det tar jag... det är nyttigt... bra som mellanmål... jag tar lite grädde sen också... och Kesella... det kan man blanda i uppvispad grädde, sa dietisten... blir alldeles fluffigt, lättätet... ett bra proteintillskott, sa hon också... proteintillskott... vilka ord dom slänger sig med!...

Hon ler vid minnet.

– Apelsinfromage!... här har vi grejen alltså!... fick vi jämt på sjukhuset... finns det lingonfromage tro?...

Ett par snabba ögonkast och den lilla vita flaskan kommer till användning igen.

Hon hittar inga lingon här heller, men apelsinfromagen sällas till de övriga varorna, liksom chokladpuddingpulver och vaniljsåddito.

– Glass... tar jag sist av allt... det blir bara efterrätter... jag måste ha mat... kan dom ha nån alldeles slät köttpaté i delikatessdisken?... knappast troligt... det är vanlig köttfärs i allihop... grövre än vanlig tom...

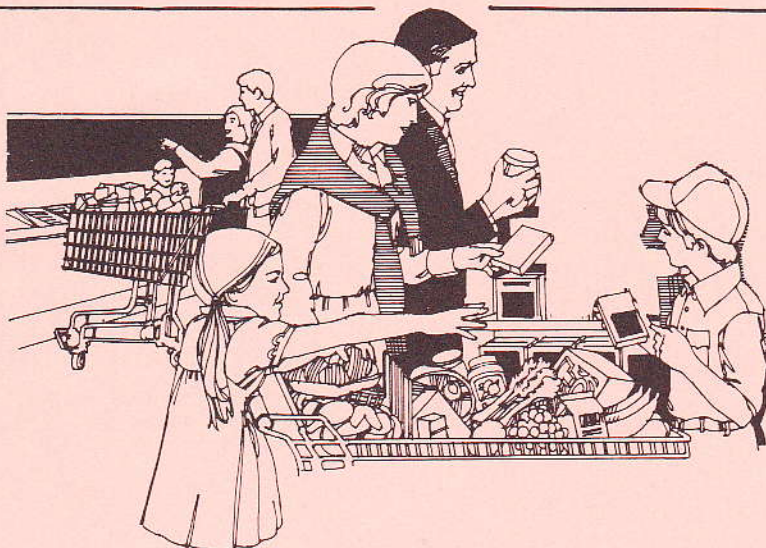
Hon tänker visst ta sig en titt på "godsakerna" i delikatessdisken ändå, men så hejdas hon av reklamskyltarna ovanför glassen. "Nyhet" står

NYHET står det. – Mangopuré – Hallonpuré – Findus –

– Jomenvisst... det finns!... Det har nog kommit mycket nyheter i affärerna medan jag varit sjuk... där är dom... bland glassen...

Ivrigt spejar hon vidare i frysdisklängan.

– Grönsaker... fisk... kyckling...

vilt... varför finns det ingen puré kött-puré?...

Bekymrad tittar hon på rotmospaketet i korgen.

– Men bilden... har jag inte den med mig?

Efter lite letande i väskan hittar hon reklambladet med bilden av en liten blommig grätängform med en ljusbrun helt slät lagad rätt i. OXPURE står det i bladets överkant. Under bilden småstilad text och siffertabeller. Näringsvärden. Och längst ner flaggar samma namn på tillverkaren som på nyheterna i glassfrys.

"En bild säger mer än tusen ord" hade hon tänkt, när hon lägg på sjukhussängen och inte kunde tala efter operationen.

"Får jag den?" hade hon skrivit på en lapp och pekat på en bild som dietisten hade. Det fick hon.

"Sån här mat ska jag ha, när jag kommer ut härifrån. Kan jag inte säga det till folk, så kan jag visa dem bilden" hade hon resonerat.

Nu kommer bilden till pass. Visserligen kan hon tala någotsånär igen, men bilder är ju så bra, när man ska bevisa att något verkligen finns!

– Har han fruktpuréer hemma, kan han ta hem köttpuréer också.

Beslutsamt stegar hon iväg till föreståndarburen, räcker fram reklambladet och säger så tydligt hon förmår:

– Puréer av kött, tack. Och fisk.

Butiks föreståndaren granskar baldet, på båda sidor, och räcker det tillbaka med orden:

– Det där säljs bara på storhushåll.

Hon reagerar inte, förstår inte. Föreståndaren försöker förklara:

– STORHUSHÅLL. Dom levererar inte till oss vanliga butiker. Det finns två märknader för livsmedel i Sverige. KONSUMENT, det är vi det, som säljer till vanliga konsumenter. Som har ett vanligt litet hushåll. Hemma alltså. Och handlar sin mat själva. Men STORHUSHÅLL, dom säljer bara till storhushåll. Restauranger, sjukhus och sånt. Vi har inte sån puré, tyvärr.

Ljuger karln? Hon har ju själv sett dem! Hon blir så arg att hon nästan skriker:

– Mango puré! Hallon puré! I glass frysen!

– Ja, ja. Lugna sig lite damen. Vi fick visst två frysta puréer härömdan. Man kan servera dom som sås till glass. Mycket gott! Varför inte pröva?

Försäljarleendet klistras på. Hennes ilska avklingar. I stället tycks det som om gråten tränger på, för rösten darrar och blir allt svagare, när det blir hennes tur att försöka förklara:

– Jag har provat. Kött och fisk och allt. Flera månader... Dom tog bort tungan... mer än halva... Jag kan inte tugga...

– Åååå...

Sen blir det tyst i föreståndarburen en lång stund. Hon kämpar för att återfå självkontrollen, han fattningen.

– Jag är ledsen... jag beklagar... vi har inte...

– Konsum?

– Nej, inte Konsum, inte ICA, inte nån...

Text: Dietist DRF
Elisabeth Överby

Lary

är en tidskrift för laryngektomerade – de som fått struphuvudet bortopererat

hemilaryngektomerade – de som fått ena stämbandets bortopererat

glossektomerade – de som fått delar av eller hela tungan bortopererad. Omfattar även andra operationer i munhålan.

Besöksadress:

Reimersholmsg. 9.

Box 9514, 102 74 Stockholm.

Tel 08-58 58 07, 58 58 09,

Texttelefon 08-58 58 09

Telefax 08-668 49 30

